

Нина Љ. Судимац*
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет**
Департман за српски језик

ОСОБИНЕ КОНСОНАНТСКОГ СИСТЕМА СРПСКИХ ГОВОРА У РУМУНИЈИ (СВИНИЦА)

У раду су представљене основне консонантске особине српских говора у Румунији у продукцији говорника пореклом из Свинице. Квалитативном методом анализирани су ексцерпирани примери, те су приказани инвентар и дистрибуција консонаната и консонантских група, а указано је и на одређене консонантске алтернације које се јављају у испитиваном ареалу. Сагледана је и природа консонаната – артикулациона својства, у односу на стандардни српски језик и околне говоре. На основу теренских истраживања која су обављена у септембру 2022. године, у оквиру пројекта *Истраживање културе и историје Срба у Румунији*, представљене су најважније консонантске црте овог говора и упоређене су са суседним говорима на подручју Румуније и Србије који су раније описани у литератури.

Кључне речи: консонантски систем, фонетске особине, српски језик, Свиница, Дунавска клисура, Румунија

1. Увод

Село Свиница налази се уз реку Дунав, у румунском делу Баната, познатом као Банатска (Дунавска) клисура³ – простор који су Срби почели да насељавају у XV веку (БУГАРСКИ–СТЕПАНОВ 2008, СТЕПАНОВ 2006а). Од тог периода до данас српско становништво и даље живи на овим просторима, с тиме да су након 1920. године (потписивањем Мировног уговора у Версају) друштвене и политичке околности промењене – Банатска клисура је припала Румунији и број становника српске народности је у паду⁴ (СТЕПАНОВ 2006б: 14). Свиница је насеље и центар истоимене општине југозападног дела Румуније – округ Мехединци. Само насеље налази се са леве стране Дунава и удаљено је од Оршаве нешто мање од 50 километара.

* nina.sudimac@filfak.ni.ac.rs

** Рад је настао у оквиру пројекта Истраживање културе и историје Срба у Румунији, који се одвија под окриљем Центра за научна истраживања и културу Срба у Румунији при Савезу Срба у Румунији.

3 Насеља у Банатској клисури у којима живе Срби од давних времена су: Златица, Соколовац, Лунговет, Лесковица – насеља која се налазе на левој обали реке Нере (познато као Пољадија, Пољадијска област), затим Базјаш, Дивич, Белобрешка, Српска Пожежена, Мачевић, Радимна, Стара Молдава, Љупкова и Свиница – насеља смештена поред Дунава.

4 „Пораст броја Срба забележен је само у пет места: Арад, Лукаревац, Овсеница, Пожежена и Речкаш” (СТЕПАНОВ 2006б: 14).

Говори призренско-тимочког дијалекта на подручју Румуније у науци о језику познати су као свинички и карашевски, који су веома дуго у фокусу интересовања и српских и румунских истраживача. Наиме, списак ареала призренско-тимочке дијалекатске зоне обухвата пет српских пунктова у румунском делу Баната – Свиница припада свиничком говору, а Равник, Јабалче, Водник и Карашево – карашевском говору. Истраживачи истичу да је неоспорна чињеница да је у основи говора становништва са ових простора српски архаични штокавски говор екавског типа (РАДАН 2004: 102).

Српским говорима у Румунији детаљно и темељно сусебавили Емил Петровић (1935), који је проучавао говор Карашева; потом Павле Ивић, који је описивао српске говоре у Румунији са незамењеним јатом (1956, 1995). Осамдесетих година прошлог века појавиле су се две монографије Милета Томића – о говору Свинице и Радимње. Павле Ивић је скренуо пажњу на монографију *Говор Свиничана у Румунији* (1984), која је значајна пре свега што представља „својеврстан снимак стања у говорима призренско-тимочког типа у доба пре усвајања већине балканизама” (ИВИЋ 1994: 67). Монографија Михаја Радана *Фонетика и фонологија Карашевских говора данас* (2015) представља значајно дело у коме су фонетске и фонолошке одлике поменутих говора описане темељно и систематично. Ивић, описујући карашевски и свинички говор, запажа да су оба говора блиска са севернијим идиомима тимочко-лужничког дијалекта (ИВИЋ 1988: 71), с тим да је процес балканизације у њима узео знатно мањег маха него што је случај у матици (РЕМЕТИЋ 2018: 334).

Овај рад, који се бави консонантским одликама говора Срба у Дунавској клисури, настао је као резултат теренских истраживања обављених у периоду од 6. до 9. септембра 2022. године, спроведених у Свиници, а у оквиру пројекта Истраживање културе и историје Срба у Румунији *под руководством проф. др Михаја Радана*. Циљ рада јесте да се описом једног сегмента клисурских говора да прилог проучавању консонантског система српских говора у Румунији, те да се одреди место истраженог ареала у светлу осталих српских дијалеката као и суседних описаних исељеничких говора. Грађу за рад ексцерпирани смо из аудио-материјала који чини 1230 минута (или 20 сати и 5 минута) снимљеног спонтаног говора на терену; овоме треба придодати и материјал из транскрибованих лексичких упитника о коларској, ратарској и ковачкој лексици. Овом приликом захваљујемо информаторима на љубазности и времену које су нам посветили и захваљујући којима је и настао овај рад: Цвета Новак (р. 1941), Марија Тутулан Ветица (р. 1942), Лаура Брандуша (/), Светозар Јанкуловић Зара (р. 1940), Павел Филиповић (р. 1942) и Лазар Јеремић Ика (р. 1949).

Све примере⁵ класификовали смо у другом поглављу рада према особинама које демонстрирају, те су на основу тога на крају рада схематски приказани инвентар и дистрибуција консонантских јединица и консонантских група у испитиваним говорима:

а) описани су инвентар и дистрибуција консонаната;

5 Примери су бележени у оригиналном облику, уз помоћ експираторног акцента који се чуо на овом простору у продукцији информатора, с напоменом да су уочени и други акценатски облици, те да питање акценатског система у говору Свиничана захтева детаљнију анализу.

- б) описани су инвентар и дистрибуција (као и судбина) сонаната и африката;
 в) посвећена је пажња опису консонантских група и њиховом статусу;
 в) извршена је дескрипција одређених консонантских алтернација.

Добијени подаци упоређени су са суседним српским говорима на територији и Румуније и Србије, који су описани у литератури и у којима су приказане одлике консонантских система испитиваних зона: ту првенствено наводимо истраживања Павла Ивића, потом Жарка Бошњаковића, Михаја Радана, Милета Томића, Андреја Собољева, затим Софије Милорадовић и Гордане Драгин.

2. Консонантизам

2.1. Инвентаром и дистрибуцијом консонаната, говор Свинице разликује се од структуре стандардног српског језика. Судбина консонаната у различитим позицијима, лексици, као и судбина консонантских група, другачија је у односу на стандардни српски језик, те ће се највећи део овога рада темељити на њиховој дескрипцији и експланацији.

2.1.1. Сугласник х. Као и у већини штокавских говора, и у продукцији говорника из Свинице сугласних *х* елиминисан је у иницијалној позицији: *иљада*, *иљаду* и *сто*, *ибрид*, *артије*, *оћ'е*, *ранав*, *аљине*, *ајдук*.

И у финалној позицији глас се изгубио у следећим примерима: *гра(х)*, *одма*, *смо имали бригу за њи*.

Супституција сугласника *х* сугласником *в*: *мува*, *глув*.

2.1.2. Сугласник ф. Статус сугласника *ф* нестабилан је у већини штокавских говора – у неким постоји, у другима не, што је условљено његовим непостојањем у прасловенској епохи и каснијим доласком у наш језик преко речи страног порекла.

Сугласник *ф* чува се у одређеном броју лексема које су страног порекла, било да се у речи налази у иницијалној, медијалној или финалној позицији.

Иницијална позиција: *фамелија*, *фруи'тук*, *фестивалове*, *фуруна*, *фолклор*, *форма*.

Медијална позиција: *инфаркт*, *трфој*, *професор*.

Финална позиција: *ш'еф*, *ш'тоф*.

О статусу сугласника *ф*⁶ у карашевским говорима, Радан каже: „У КГ сугласник *ф* је доста добро заступљен [...] и велика учесталост [...] узрокована снажним утицајем немачког и румунског језика, у којима је овај глас врло добро заступљен” (РАДАН 2015: 169).

2.1.3. Артикулација сугласника ж и ш разликује се од артикулације фрикатива у стандардном српском језику: ови гласови изговарају се знатно умекшаније у говору информатора из Свинице.

меко *ж'* – *ж'ивотиња*, *ж'ивела*, *муж'*, *ж'ене*, *етаж'*;

меко *ш'* – *наш'а*, *комиш'ија*, *ш'етам*, *снаш'ка*, *на креш'у*, *теш'ко ми је*.

6 У говору Галипољских Срба консонант *ф* се изговара „на месту групе *хв* [...] у ономапопејском *зафукнем* [...] *пофукам* [...] и у позајмљеним страним речима” (ИВИЋ 1957: 130).

2.1.4. У ексцерпираном материјалу уочена је супституција сугласника *с* сугласником *ш* у примеру *ш њом*.

2.2. Африкате. Ове консонантске јединице (настале сливањем двају гласова) имају различит статус у штокавским говорима, а у испитиваном ареалу њихова артикулација другачија је од оне у стандардном српском језику. На основу слушне перцепције – у шта, поред наведених аудио-снимака, убрајамо и корпус прикупљен пажљивим снимањем за акустичку обраду података, примећујемо да африкате можемо приказати кроз тросхематски приказ: наиме, забележене су извесне индивидуалне дистинкције које можемо тумачити из социолингвистичког угла – утицај румунског језика, мешовити српско-румунски бракови итд.

1) Код већине говорника⁷ егзистира систем у коме су присутне африкате *ћ'* и *џ'*, и у оним позицијама у којима очекујемо *ч* и *џ*.⁸ Присутне су фонеме *ц* и *с*:

ћ' и џ'

ц

с

Ексцерпирани примери:

а) Ц = Ѓ': *ћ'еп, п'енћ'ер, в'ел'ики џ'ак, џ'ип;*

б) Ч = Ћ': *ћ'ета, Ћ'еда, ћ'овек, кол'аћ', ћ'орба, ћ'екић, ћ'етири, ћ'аране, ћ'узме, м'раћ'ан, ћ'есма, ћ'ана, кол'аћ'ика, ћ'исти, већ'ер, рућ'ак, рућ'ак, рућ'ни рад, покриваћ', обић'ај, ћ'урк.*

в) Ѓ = Ѓ': *гаћ'е, кућ'а, ћ'ерка, ћ'екић', ноћ'у;*

г) Ѓ = Ѓ': *ћ'ака, л'аћ'а, наћ'ем, се наћ'емо, џ'ак, Ѓ'ердан, Ѓ'ерманија;*

д) Ц = Ц: *нал'ац, л'анац, ц'ет, ц'ол'е, де'ца.*

2) Спорадично – код неких информатора егзистира тврдо *ч* – артикулација није као у стандардном језику, али је тврђе од фонеме *ћ'* која је забележена код друге половине информатора:

ћ' и џ'

ч'

ц

с

Ч = Ч': *ч'орба, кол'ач', ч'етири, закључ'у, откључ'у, ч'ервенá, ч'ервен.*

Тврдо *џ* није забележено.

3) Спорадично – код неких информатора јављају се фонетске варијанте *к'* и *г'*:

ћ' и џ'

⁷ Ову појаву бележи и Собољев (186 :1995).

⁸ Дакле, африкате *џ'* и *ч'* код највећег броја говорника замењене су паровима *ћ'* и *ћ'* – ова појава бележи се и у банатским говорима, а аутори кажу да настаје под утицајем румунског језика (ИВИЋ 1994: 222).

ц

s

z' u k'

Ђ = Г' / Ђ = К': Г'евг'ел'ија, лаг'а, луг'е, рг'аво; кук'у, Божик', трек'у годину.

За разлику од места Дивич, Белобрешка и Стара Молдава у којима је артикулација африката различита у односу на стандардни језик, тј. јавља се њихово неразликовање и где се „пар палаталних плозива (t' и g') изговорају готово истоветно као у суседним говорима Карашева” (ДРАГИН 2019: 102), у пољадијској⁹ области је овај консонантски слој стабилан и очуван, тј. не јавља се мешање африката (СУДИМАЦ 2020: 289).

У карашевским говорима стање је исто као у клисурским говорима¹⁰, а Радан каже „што се тиче изговора [...] веома су слични можда чак и истоветни са палатализованим т и д из српских или хрватских говора са југа Мађарске и веома блиски гласовима ħ(т), ħ(д) које је забележио А. Белић у југоисточним српским дијалектима или македонским гласовима к, г” (РАДАН 2015: 189).

О африкати s у говору Свиничана и о њеној стабилности и очуваности, Томић констатује: „У случају Свиничана, у чијем је говору африката s много боље сачувана него у осталим српским говорима, треба водити рачуна о свим околностима у којима се развијао њихов говор. Присуство овог африката у речима словенског порекла доказује да су га Свиничани имали у свом говору много раније и да им је контакт са румунским језиком помогао да је тај африкат сачувају до данас.” (ТОМИЋ 1984: 33).

На испитиваном терену учили смо африкату s – звучни парњак фонеме ц, и то у примерима кукурџ, ѕвездѐ, ѕвездѝ, али и у речима страног, тачније румунског порекла и то у примеру бѹse¹¹ – у значењу усне.

Бележимо овај глас и у примеру опсѝјка (жито).

На овом терену забележене су и варијанте са сугласником з: кукурѹз, ѕвездѝ, ѕвездѐ.

Забележен је пример са фонемом з: да ме звонѝ, моји ме звонѹ.

9 Томић, описујући пољадијске говоре, бележи: „Као и у говору Радимаца и Поженаца, и овде постоје сва четири африката, чији се изговор не разликује од књижевног” (ТОМИЋ 1987: 311).

10 О африкатама у говору Белобрешке Милорадовић каже: „Изговор африката ħ и ħ не разликује се по акустичком утиску од књижевног. Изговор, пак, шуштавих африката ч и ц карактерише флукутозност. Они се, наиме, чешће изговарају са умекшавањем, које иде од слабо примерног до веома изразитог. [...] У говору Белобрешке, у ређим случајевима изговор ч и ц не одступа од књижевног, а нису превише ретки случајеви у којима се изговор африката реда ч изједначава са оним реда ħ.” (2007: 574).

11 Милорадовић африкату s бележи у два примера – сурим и у позајмљеници бузе (2007: 575). Ивић о консонанту s у говору Галипољских Срба каже да није фонема и да се никада не налази у оним позицијама где наш стандардни језик има фрикатив з (ИВИЋ 1957: 135). Радан за консонант s у карашевским говорима бележи да се јавља како у речима словенског тако и у примерима страног порекла и да је дистрибуција овог консонанта таква да се налази у иницијалној и медијалној, ретко у финалној позицији (РАДАН 2015: 182). И Бошњаковић о консонанту s у говору Батовца (код Пожаревца) каже: „... јавља се само у лексеми бузе. Иначе у свим осталим случајевима јавља се /з/: звона, зидали, назидано, пензију.” (БОШЊАКОВИЋ 2009: 50).

Предмет посебног рада биће акустичка анализа африката у продукцији говорника из Свинице где ће се методом експерименталне фонетике описати акустичка природа ових гласова који, на основу слушне перцепције, заиста привлаче пажњу фонетичара.

2.3. Сонант *j*. Сонант *j* се на испитиваном терену углавном чува¹², а артикулација је условљена позицијом гласа у речима. Такође, ексцерпирани примери говоре о постојању *секундарног j*, као и о губљењу овог гласа у оним позицијама у којима је стабилан у стандардном језику.

Сонант *j* чува се у иницијалној позицији у следећим примерима: *ја̀болка, један`ес, јес`ења, јел`*.

Сонант *j* чува се у медијалној позицији: *дево̀јке, мал`а̀јка, змѝја, ајд̀ук*.

На крају, сонант *j* чува се и у финалној позицији: *тѐј ћ`овек, трф̀ој*.

Чување сонанта *j* између два вокала *e*: *нѐје*; између вокала *и* и *a*: *тѝја су умрел`и, авл`ѝја, Гевгел`ѝја*.

Забележен је облик *јектар* у коме се протетички сугласник *j* јавио у иницијалној позицији, учврстио своје место, уопштио и постао лексичка особина наведених речи¹³.

Јавља се губљење сонанта *j* у међувокалској позицији – између вокала *a* и *у*: *одма те прода̀у*.

Забележен је облик *нѐму* (у значењу: *немају*) – у коме је, као последица губљења интервокалског *j*, дошло до асимилације и сажимања вокала.

Облик *зна̀у* јавља се код већине информатора.

2.3.1. Сонанти *л* и *н*. Артикулација гласа *л* у говору Свиничана разликује се у односу на артикулацију овог алвеоларног гласа у стандардном језику. Анализом прикупљеног материјала можемо уочити да постоји:

а) мекше *л`* које се јавља испред вокала предњег реда и вокала */a/* – *во̀л`им, авл`ѝје, требал`и, вел`ике, кол`иба, л`ено, смо бил`е ми мл`аде; пал`ац, гл`ави, јул`а, мо̀гл`а, се уда̀л`а, пл`атили*.

б) мекше *л`* на крају речи – *ју̀л`, ме ману̀л`*.

в) глас *л* који има артикулацију сличну оној у стандардном језику – испред вокала задњег реда: *ло̀ш, по̀клон*.

Уочена мекоћа сонанта *л* је таква да се овај глас изговара тврђе од његовог пара *љ*, али знатно мекше него што је његова природа у стандардном језику.

У прикупљеној грађи уочили смо примере који говоре о постојању секундарног *л*: *су̀ђ`елнице; гусел̀ница*.

Алвеоларни сонант *н* нема измењену артикулацију и јавља се у свим позицијама у речи: *нѐсам, недѐла, паднем, ч`ервенá, инфáркт, ч`и́нем, ч`ервén*.

12 Као и у суседним говорима (ДРАГИН 2019: 103, СУДИМАЦ 2020: 290).

13 О сугласнику *j* забележеном у примеру *јектар* аутори кажу да је *протетичке природе* и да се сусреће и у другим идиомима: такво *j* најпре се јавило у хијату „*на-јексер*”, а касније је добијен облик *јексер* (РЕМЕТИЋ 1985: 149–150). За наведене примере Јовић наводи да су по свом пореклу турцизми – или су из турског језика доспели у наш, те се може претпоставити „да се мекоћа почетног *e* схватала с неким палаталним елементом” (ЈОВИЋ 1968: 69).

Супституција *н* сугласником *р*: панталоре.

2.3.2. Сонанти *љ* и *њ*. Артикулација ових предњонепчаних гласова код неких информатора може бити померена у односу на стандардни српски језик у одређеним примерима, тако да се чује изговор обеју компоненти – *л* и *ј*.

Померена артикулација сонанта *љ* – *лј*: *ж 'умболја*; *полјопривреда*;

Сонант *љ* без измена: *кòље*, *кицèље*, *фр'љам ж'ито*.

Супституција меког сонанта *љ* тврдим сонантом *л* врло је фреквентна у овим говорима: *полопривреда*, *Босилка*, *недела*.

Сонант *њ* није претрпео промене у погледу артикулације: *свиња*, *свињу*, *бокањћ'е*, *њош'ња*, *пролетњак*, *ш'трењика*,

Супституција *њ* сугласником *н*: *сукна*.¹⁴

Супституција *н* сугласником *њ*: *њош'ња*.

2.3.3. Сонант *р*. Изговара се као у стандардном језику и налази се у свим трима позицијама у речима.

Иницијална позиција: *рђ'ав*, *рућ'ни рад*.

Медијална позиција: *кукурус*, *ч'етири*, *сетенбра*, *здрава*, *праска*, *виноград*, *први*.

Финална позиција: *метер*, *пенђ'ер*.

Супституција *р* сугласником *л* у примеру *јел'уместо јер*.

2.3.4. Сонант *в*. Ексерпирани примери сведоче да (а) је артикулација гласа *в* иста као у стандардном језику и (б) да се јавља полусонант *в*¹⁵ – глас прелазног типа који је ближи сонанту *в* него вокалу *у* и среће се доследно код свих информатора у одређеном броју примера.

(а) Иницијално *в*: *вода*, *виноград*, (*сам*) *видела*, (*у*) *војску*.

Медијално *в*: *овца*, *звони*, *покриваћ'*, *први*, *авлија*, *довде*, *Г'евг'ел'ија*, *у Свилицу*, *сви*.

Финално *в*: *сув*, *примитов народ*.

(б) *право српски*, *девка*, *сакow*.

Присутно је губљење сугласника *в* у медијалној позицији: *оде* : *овде*.

Забележени су облици *правили* : *праили*.

Група *хв*- упрошћена је у примеру *фа́ла им* – дошло је до једначења *в* према фрикативном *х*, а затим до губљења овог консонанта: *хва́ла* > *фа́ла*.

Консонант *в* у карашевским говорима је у великом броју примера сличан сонанту *в* у стандардном српском језику, али: „ [...] Понекад, ипак, као што је приметио и Е. Петровић у својој монографији, *в* нема особен лабио-дентални карактер. У таквим случајевима, *в* се понаша као посредни глас између *в* и *у*, једна

¹⁴ Овај пример можемо довести у везу и са обликом *сукно*.

¹⁵ Ову варијанту сонанта *в* Томић описује као неку врсту лабијалног *в* – *w* (ТОМИЋ 1984: 40).

врста лабијалног *v* (*w*), којег смо бележили са *v(y)*” (РАДАН 2015: 157–158).

Драгин описује сонант *v* у територијално блиским клисурским говорима и каже: „Постојаност или губљење ове фонеме факултативна је појава, тј. у неким лексема се редовно реализује [...] док је у неким именицама, придевима, придевским заменицама и у целој парадигми глагола на –авити нема” (ДРАГИН 2019: 104).

2.4. Губљење сугласника *ð* из говорног ланца у кардиналним бројевима јавља се у испитиваној зони: *дваес и две године*.

Аутори ову појаву бележе и у банатским говорима шумадијско-војовђанског дијалекта – одлика *тамишке говорне зоне* (ИВИЋ, БОШЊАКОВИЋ, ДРАГИН 1994: 411), а она се везује „за познату лабавост изговора кардиналних бројева, која отвара врата редукционим променама. Можда је донекле улогу играла и даљинска дисимилација [...] али она није била неопходан чинилац.” (ИВИЋ, БОШЊАКОВИЋ, ДРАГИН 1994: 411).

На основу изнетих чињеница и анализираних транскрибованих примера, можемо дати схематски приказ консонантских јединица у говору Свиничана:

Сонанти:	в	ј	
	м	н	њ
	л'	љ	р
Праскави (оклузивни):	к	п	т
	г	б	д
Фрикативни (струјни):	ф	с	ш' (х)
		з	ж'
Африкате (сливени):	ц	(ч')	ћ' (к')
	(s)	ђ'	(г')

3. Консонантске групе

У овом краћем поглављу описаћемо природу и судбину консонантских група¹⁶ у говору Свинице, имајући у виду њихову позицију у речи – иницијална, медијална и финална, као и дистрибуционе карактеристике. Ако сагледамо ексцерпираних примере приметимо да су неке консонантске групе (а) остале неизмењене, док су одређене (б) измењене, а настале су (б1) заменом одређеног консонанта; (б2) упрошћавањем, тј. губљењем одређеног консонантског елемента; (б3) уметањем самогласника.

(а) Неизмењене консонантске групе.

(а1) Неизмењене консонантске групе у иницијалној позицији:

ШК-: Група *шк-* у иницијалној позицији сачувана је у примеру *ш'ко̀ла* у продукцији појединих информатора;

СВ-: > *свиња̀*, *свињу̀*;

ЦВ-: > *цветѝ* *ж'ито̀*;

¹⁶ Уз напомену да овиме нису обухваћене све консонантске групе.

ЗР-: > зр^но;
 ЖЊ-: > се ж'њ^е;
 СТР-: > стр^ук;
 ШТ-: > ш'т^ап;
 ПЧ-: > пч'е^{ла};
 МЉ-: > зем^{ља};
 ВЦ-: > ов^{ца}.

(б) Измењене консонантске групе

(б¹) Измењене консонантске групе настале заменом консонанта

ШК- > Ч'К-: ч'к^ола;¹⁷
 МН > МЛ-: Дисимилација мн- > мл-: мл^ого, мл^оге ств^ари;
 ШТ- > ШГБ-: п^уш^{ћа}, кр^шћење;
 СТР- > ШТР-: ш'тр^ењ^ика.

(б²) Измењене консонантске групе настале упрошћавањем

ЧЛ- > Ч- (чловѣк): ч'ов^ек (ћ'ов^ек);
 ДН- > Н-: п^ане; ј^ену с^естру;
 СТ- > С-: Финална група ст- обавезно се упрошћава губљењем безвучне плозивне компоненте: пет^наес, један^наес, девет^наес, шес^наес, ш^ес, трин^наес г^одине, али и у медијалном положају: б^ол'есан.
 Напомена: забележени су облици и б^ол'ес и б^ол'ест.

4. О још неким запажањима у вези са консонантским системом

Лексема онда има партикулу к: он^дак.

Партикуле су везане и за прилоге: -ре/-ра: озг^оре/озг^ора.

Код предлога с често је извршена редупликација: сас ов^у, сас ун^уцима.

Горенаведени облици п^уш^{ћа}, кр^шћење јесу форме у којима је група ст- присутна са фонетском изменом шћ-, а настала је као резултат подновљеног јотовања.

Резултати новог јотовања у већини примера подударни су са рефлексима које познаје стандардни српски језик.

Јотовање сугласничких група јд- и јт- забележено је у следећим примерима: до^ћ'у, по^ћ'у.

Међутим, забележен је облик к^утја, у продукцији само једног информатора.

Пример гв^ожђе забележен је у неизмењеном облику.

Пример гр^ожђе забележен је у неизмењеном облику (резултат новог јотовања).

17 Измена консонантске групе ШК- условљена је индивидуалним карактеристикама говорника код којих изговор африкате ч варира од ћ' (у највећем броју случајева) до ч'. Такође, забележени примери сведочи о појави африкатизације која није тако честа у говору Свиничана (о африкатизацији у говору Прешева видети у ТРАЈКОВИЋ 2016).

5. Закључак

Овај рад доноси поглед на главне црте консонантског система српских говора у Банатској клисури у Румунији, конкретније у продукцији информатора из села Свиница. Ближе, настојало се да се опише консонантски систем у овом ареалу – да се сагледају инвентар и дистрибуција консонантских фонема, као и да се опишу консонантске групе и уоче језичке појаве везане за овај гласовни систем језика.

На основу приказаних и описаних примера ексцерпираних из грађе, сакупљене теренским истраживањима која су обављена у септембру 2022. године у Свиници, можемо видети да анализирани консонантске црте указују на сличност и постојање веза ових говора са суседним говорима описаним и на подручју Румуније и Србије и да има црта које се могу пронаћи и у косовско-ресавским и у призренско-тимочким дијалектима. Такође, анализа материјала указује и на постојање одређених црта које су *типичне* за овај говор, а које су се развиле као последица језичке интерференције или се могу тумачити специфичним развојем описаних говора.

Цитирана литература

- БОШЊАКОВИЋ 2009: БОШЊАКОВИЋ, Жарко. Напомена о консонантском систему говора Батовца (код Пожаревца). *Годишњак за српски језик и књижевност, година XXII, број 29*. Ниш: 47–53.
- БУГАРСКИ-СТЕПАНОВ 2008: БУГАРСКИ, Стеван. СТЕПАНОВ, Љубомир. *Историјски и културни споменици Срба у Румунском Банату*. Темишвар: Савез Срба у Румунији.
- ДРАГИН 2019: ДРАГИН, Гордана. Консонантски систем Дивича, Белобрешке и Старе Молдаве у Румунији. *Исходишта 5*, Темишвар / Ниш: 101–113.
- ИВИЋ 1956: ИВИЋ, Павле. Једна доскора непозната група наших говора: говори с незамењеним јатом. *Годишњак филозофског факултета I*. Нови Сад: 146–160.
- ИВИЋ 1957: ИВИЋ, Павле. О говору Галипољских Срба. *Српски дијалектолошки зборник, XII*. Српска академија наука, Институт за српски језик. Београд: 1–520.
- ИВИЋ 1988: ИВИЋ, Павле. *Преглед историје српског језика*. Издавачка књижевница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад, стр. 344.
- ИВИЋ 1994: ИВИЋ, Павле. Дијалектолошка проучавања говора призренскотимочке зоне, у: *Говори призренско-тимочке области и суседних дијалеката*, Зборник радова са научног скупа (Ниша Бања, јуна 1992), Ниш: Филозофски факултет у Нишу – Институт за српски језик САНУ, Београд - Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу, 55–71.
- ИВИЋ 1995: ИВИЋ, Павле. Однос између карашевског и свиничког говора. *Македонски јазик ([за] год. 1989–1990, XL–XLI)*. Скопје: стр. 201–2015.
- ИВИЋ, БОШЊАКОВИЋ, ДРАГИН 1994: ИВИЋ, Павле. БОШЊАКОВИЋ, Жарко. ДРАГИН, Гордана. Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта (Прва књига: Увод и Фонетизам). *Српски дијалектолошки зборник XL*. Београд: 1–419.
- ЈОВИЋ 1968: ЈОВИЋ, Душан. Трстенички говор. *Српски дијалектолошки зборник XVII*. Београд: 1–234.
- МИЛОРАДОВИЋ 2007: МИЛОРАДОВИЋ, Софија. И ракију пијем сас медом. Дијалекатска скица Белобрешке (Румунија). *Проблеми словенске филологије XV*. Timișoara: 573–580.
- ПЕТРОВИЧ 1935: PETROVICI, E. *Graiul carașovenilor. Studiu de dialectologie slavă meridională*,

Imprimeria Națională, București.

РАДАН 2004: РАДАН, Михај. *У походе тајновитом Карашу*, Темишвар.

РАДАН 2015: РАДАН, Михај. *Фонетика и фонологија карашевских говора данас (прилог проучавању српских говора у Румунији)*. Нови Сад: Филозофски факултет, 5–431.

РЕМЕТИЋ 1985: РЕМЕТИЋ, Слободан. *Говори централне Шумадије. Српски дијалектолошки зборник XXXI*. Београд: 1–402.

РЕМЕТИЋ 2018: РЕМЕТИЋ, Слободан. *Српски дијалекатски комплекс у светлу миграционих струјања (лингвистички и социоллингвистички аспект). Српска славистика : колективна монографија*, стр. 327–344.

СОБОЉЕВ 1995. СОБОЉЕВ, Андреј. *О неким јужнословенским говорним оазама у источној Србији, западној Бугарској и Румунији (Вратарница, Ново Село, Свинаца)*. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XXXVIII/2*, Нови Сад: 183–208.

СТЕПАНОВ 2006а: СТЕПАНОВ, Љубомир. *Поздрав из Дунавске клисуре*. Темишвар: Савез Срба у Румунији.

СТЕПАНОВ 2006б: СТЕПАНОВ, Љубомир. *Статистички подаци о Србима у Румунији – Date statistice despre Sârbii din România — Statistical Data about the Serbs in Romania. Темишварски зборник 4*. Нови Сад: 9–31.

СУДИМАЦ 2020: СУДИМАЦ, Нина. *Особине консонантског система српских говора у Румунији (Пољадија)*. *Исходишта 6*, Темишвар: Савез Срба у Румунији – Центар за научна истраживања и културу у Румунији – Филозофски факултет Универзитета у Нишу, година 6, број 6, 285–297.

ТОМИЋ 1984: ТОМИЋ, Миле. *Говор Свиничана. Српски дијалектолошки зборник XXX*. Београд: 7–265.

ТОМИЋ 1987: ТОМИЋ, Миле. *Говор Радимаца. Српски дијалектолошки зборник XXXIII*. Београд: 303–474.

ТРАЈКОВИЋ 2016: ТРАЈКОВИЋ, Татјана. *Говор Прешева. Српски дијалектолошки зборник, LXIII*, Институт за српски језик, САНУ, Београд, 277–578.

Nina Lj. Sudimac

ABOUT SOME CONSONANT FEATURES OF SERBIAN SPEECH IN ROMANIA (SVINITA)

Summary

The paper presents the consonant features of Serbian speech in Romania, the region of Danube Gorge. Based on the field research conducted in September 2022, in Svinita, the most important consonant lines of this speech were presented, and they were compared with the neighboring speeches described. The research found almost all required consonant characteristics, as well as the numerous matches recorded in the descriptions of neighboring speeches.

Keywords: consonant system, phonetic system, Serbian, Svinita, Danube Gorge, Romania

